

نَسِيمٌ
 وَشَيْبَانٌ
 نَسِيمٌ

۳۱۵۷

دانشگاه تربیت معلم تهران

مرکز مطالعات و آمار علمی تهران
تربیت معلم

پایان نامه

جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته مشاوره

موضوع

« ارزیابی و مقایسه کارآیی خانواده بین زوجهای
غیر طلاق و زوجهای در حال طلاق مرجوعی به بخش
روانپزشکی سازمان پزشکی قانونی کشور »

استاد راهنما:

دکتر باقر ثنائی ذاکر

۹۵۷۱

استاد مشاور:

دکتر علیرضا کیامنش

پژوهشگر:

فرشاد بهاری - سال ۱۳۷۹

۳۱۵۸۷

باسمه تعالی

صور تجلسه دفاع از رساله دکتری / پایان نامه کارشناسی ارشد

جلسه رساله دکتری آقای فرشاد بهاری
دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد ✓

دانشجوی رشته: مشاوره   گرایش: —

دانشکده: روانشناسی و علوم تربیتی

تحت عنوان: ارزیابی و مقایسه کارآیی خانواده بین زوج های غیر طلاق و زوج های در حال طلاق

مرجوعی به سازمان کل پزشکی قانونی کشور

در ساعت: ۱۳-۱۱ روز: یک شنبه مورخ: ۱۳۷۹/۳/۲۲ در محل: سالن سمعی و بصری دانشگاه

با حضور امضاء کنندگان ذیل تشکیل شد و پس از دفاع مورد قبول واقع گردید.

- ۱- استاد راهنما: جناب آقای دکتر باقر ثنائی ذاکر
- ۲- استاد مشاور: جناب آقای دکتر علیرضا کیامنش
- ۳- استاد داور داخلی: جناب آقای دکتر ولی... فرزند
- ۴- استاد داور خارجی: سرکار خانم دکتر سوسن سیف
- ۵- نماینده تحصیلات تکمیلی: جناب آقای دکتر علیرضا محمود نیا

رئیس گروه / دانشکده

چکیده:

موضوع پژوهش فعلی با عنوان «ارزیابی و مقایسه رابطه بین کارآیی خانواده زوج‌های غیر طلاق و زوجهای در حال طلاق مرجوعی به سازمان پزشکی قانونی کشور» متأثر از پیشرفت‌های حاصله در دید سیستمی به خانواده و خانواده درمانی و نیز تأکید بر تأثیر رفتار سیستم خانواده در بقاء یا فروپاشی سازمان خانواده انتخاب شد.

پژوهشهای متعددی بر نقش ساختار و عملکرد خانواده تأکید ورزیده‌اند. اما در پژوهش حاضر، بر بعد عملکردی خانواده شامل: سازه‌های نقش‌های خانواده، حل مشکل و ابراز عواطف تأکید شده است. در این پژوهش نقش هریک از این سازه‌ها در سوق دادن خانواده به سمت طلاق مورد ارزیابی قرار گرفت. روش نمونه‌گیری در این پژوهش به صورت نمونه‌گیری در دسترس برای زوجهای در حال طلاق و برای زوجهای غیر طلاق به صورت نمونه‌گیری سهمیه‌ای نسبی نامساوی بود. تعداد نمونه مجموعاً شامل ۵۵ زوج (۲۴ زوج در حال طلاق و ۳۱ زوج غیر طلاق) است.

ابزار سنجش در این پژوهش عبارت بود از: (۱) پرسشنامه سلامت عمومی GHQ-28، مصاحبه روانپزشکی و نسخه ایرانی خانواده آزمای FAD یعنی FAD-I رویی خانواده آزمای FAD-I از طریق محاسبه ضریب آلفای کرونباخ برابر با ۰/۹۴ بدست آمده به منظور حصول اطمینان از سلامت روانی زوجهای در حال طلاق از آنان مصاحبه روانپزشکی به عمل آمده و سپس آزمون GHQ-28 توسط آنان تکمیل گردید.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها عبارت بود از: آزمون آماری t برای گروههای مستقل، آزمون آماری t' ، رگرسیون خطی سه متغیری و ضریب همبستگی دو رشته‌ای نقطه‌ای و ضریب آلفای کرونباخ. بحث و نتیجه‌گیری تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که کارآیی خانواده زوجهای در حال طلاق به طور معناداری از کارآیی خانواده زوجهای غیر طلاق پایین‌تر است. همچنین، زوجهای در حال طلاق در سازه‌های نقش‌های خانوادگی و حل مشکل کارآیی ضعیف‌تری را گزارش کردند. و سرانجام یافته‌هایی تحقیق این بود که سازه نقشهای خانوادگی بهترین پیش‌بین برای احتمال وقوع طلاق می‌باشد. پیشنهادها: باتوجه به یافته‌های پژوهش، تدوین برنامه‌های آموزشی در زمینه «آموزش مهارتهای ارتباطی»، «آموزش شیوه‌های حل مساله»، «شیوه‌های ابراز عواطف» در کلاس‌های آموزش خانواده به ویژه برای زوجهای جوان اکیداً توصیه می‌شود. در نهایت باتوجه به محدودیت‌های پژوهش، تحقیقات گسترده‌تری در باره کارآیی خانواده با استفاده از ابزارهای مشابه پیشنهاد می‌گردد.

فهرست جداول و نمودارها

صفحه	عنوان
	جدول شماره ۱-۳- تعداد و درصد خانوارهای مناطق ۲۲ گانه تهران و نسبت تعداد زوجهای
۵۳	غیر طلاق و درحال طلاق با توجه به مناطق ۲۲ گانه شهر تهران
۵۷	جدول شماره ۲-۳- روش‌های نمره‌گذاری پاسخ‌های سوالات GHQ-28
۶۳	جدول شماره ۴- ویژگی‌های دموگرافیک زوجهای غیرطلاق و درحال طلاق
۶۴	نمودار شماره ۱-۴- شکل توزیع نمرات زوجهای غیرطلاق در خانواده آزما FAD-I
۶۴	نمودار شماره ۲-۴- شکل توزیع نمرات زوجهای درحال طلاق در خانواده آزما FAD-I
	نمودار شماره ۳-۴- آزمون t برای مقایسه میانگین‌های دو گروه غیرطلاق و درحال
۶۵	طلاق در سه سازه FAD-I
	جدول شماره ۱-۴- آزمون t برای مقایسه میانگین‌های دو گروه غیرطلاق و درحال
۶۷ و ۶۵	طلاق در سه سازه FAD-I
	جدول شماره ۲-۴- مقایسه تفاوت میانگین‌های دو گروه زوجهای درحال طلاق و
۶۶	غیرطلاق در سازه حل مشکل (PS)
۶۶	جدول شماره ۱-۲-۴- شاخص‌های پراکندگی و مرکزی سازه‌های سه گانه FAD-I
	جدول شماره ۳-۴- وضعیت کارآیی خانوادگی زوجهای غیر طلاق به تفکیک جنسیت در
۵۹	سه سازه FAD-I
۶۹	جدول شماره ۴-۴- وضعیت کارآیی خانواده در زوجهای غیر طلاق در سه سازه EA, RL, PS
	جدول شماره ۵-۴- وضعیت کارآیی خانواده زنان در حال طلاق و غیر طلاق در
۷۰	سازه‌های EA, RL, PS
۷۱	جدول شماره ۱-۵-۴- مقایسه تفاوت میانگین‌های زنان غیرطلاق و زنان درحال طلاق در سازه PS
۷۲	جدول شماره ۶-۴- وضعیت کارآیی خانواده شوهران درحال طلاق و شوهران غیرطلاق در FAD-I
	جدول شماره ۱-۶-۴- مقایسه تفاوت میانگین‌های شوهران غیرطلاق و شوهران
۷۳	درحال طلاق در سازه حل مشکل
۷۳	جدول شماره ۷-۴- ضریب همبستگی سازه‌های سه گانه (FAD-I) با طلاق
	جدول شماره ۸-۴- نتایج رگرسیون چند متغیری گام به گام برای پیش بینی طلاق از روی
۷۴	سازه‌های سه گانه (FAD-I)
	جدول شماره ۹-۴- تحلیل واریانس دوره‌برای معنادار بودن رگرسیون چند متغیری برای
۷۴	سازه نقشها
۷۵	جدول شماره ۱۰-۴- ضرایب تفکیکی برای سازه‌های EA و PS

تقدیم به :

- همسر م که برایم بهترین انتخاب است.
- خانواده‌ام که بستر کسب دانش را برایم فراهم کرده‌اند.
- خانواده‌ها، آنها که در جهت بالندگی محیط زندگی فرزندان و سلامت جامعه گام برمی‌دارند.
- مشاوران و درمانگران، این قشر درد آشنا و التیام بخش آلام دردمندان.
- و پژوهشگران، که نکته سنجی، دقت و امانت را سیاق خود قرار داده‌اند.

پیشگفتار و قدردانی:

سپاس پروردگاری را سزاست که در هدایت بندگان مظهر کمال است.

و اما بعد...

برخود فریضه می‌دانم از اساتید بزرگواری که درس علم، اخلاق و زندگی را به

من آموختند، صمیمانه قدردانی نمایم. به ویژه، راهنمایی‌های بی‌شائبه اساتید راهنما

و مشاور را پاس داشته، آرزو دارم شاگردی شایسته برای آنان باشم.

همچنین از تمامی کسانی که بنحوی در اتمام این پایان نامه سهم داشته‌اند، صادقانه

سپاس‌گذاری می‌کنم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
فصل اول : موضوع پژوهش	
۱	مقدمه
۴	بیان مسأله
۴	ضرورت و اهمیت پژوهش
۵	اهداف پژوهش
۵	سوالهای پژوهش
۶	تعریف اصطلاحات و متغیرهای پژوهش
فصل دوم : مروری بر پیشینه مطالعات	
۹	مقدمه
۱۰	گونه‌های خانواده
۱۴	تکامل خانواده و وظایف تحولی آنها
۲۰	نظریه‌ها و مکاتب خانواده‌درمانی
۲۶	مدل‌های ارزیابی کارآیی خانواده
۳۹	پیشینه پژوهش
فصل سوم : روش پژوهش	
۵۰	طرح پژوهش
۵۰	روش پژوهش
۵۰	متغیرهای پژوهش
۵۱	جامعه آماری
۵۱	نمونه پژوهش و روش نمونه‌گیری
۵۴	ابزارهای پژوهش و ویژگیهای روان‌سنجی
۶۰	روش تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها
فصل چهارم : تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش	
۶۲	یافته‌های اصلی
فصل پنجم : خلاصه بحث	
۷۷	مقدمه
۷۷	بحث دریافته
۷۹	نتیجه‌گیری
۷۹	محدودیت‌ها، پیشنهادها
۸۱	منابع فارسی
۸۴	منابع انگلیسی
	ضمائم

فصل اول

موضوع پژوهش

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه
۴.....	بیان مسأله
۴	اهمیت و ضرورت پژوهش
۵.....	اهداف پژوهش
۵.....	سوالهای پژوهش
۶.....	تعریف اصطلاحات و متغیرهای پژوهش

مقدمه:

انسان موجودی اجتماعی است که برای تامین نیازهای خود تشکیل گروه می دهد. یکی از طبیعی ترین گروهی که می تواند نیازهای وی را مرتفع کند، خانواده است. خانواده به عنوان واحد عاطفی - اجتماعی (آکرمن^(۱)) به نقل از گلدنبرگ و گلدنبرگ^(۲) (۱۹۹۶) کانون رشد و تکامل، التیام و شفا دهندگی، تغییر و تحول، آسیب ها (بیماری) و عوارضی است که هم بستر شکوفایی و هم فروپاشی روابط میان اعضایش می باشد. همچنین، خانواده نهاد و شالوده اساسی در ساختار اجتماعی جوامع است که سلامت یا عدم سلامت آن قوام یا اضمحلال جامعه را در پی دارد. در این مورد، ژوسران، اندیشمند فرانسوی می گوید که تاریخ به ما می آموزد که مقتدرترین ملت ها، مللی بوده اند که خانواده ها در آنها قویترین سازمان و ساختار را داشته اند. به زحمت می توان جامعه ای را تجسم کرد که خانواده در آن نباشد. از طرفی نیز در جامعه ای که فروپاشی خانواده ها در آن فراوان است افراد مانند ذرات پراکنده ای بیش نیستند (صفایی، ۱۳۶۴).

خانواده عامل همبستگی و شرط تعادل اجتماعی و هسته اصلی جامعه است. در خانواده است که شخص آداب معاشرت اجتماعی، همیاری و همکاری را می آموزد. خانواده وارث فرهنگ و بستر مناسبی برای انتقال آن به نسل های آینده و شخصیت دادن به اعضای خود است. در خانواده، فرد خود را متعلق به مجموعه ای که مختص اوست، می داند. به قول مینوچین (۱۳۷۰) افراد هویت خود را از طریق خانواده احراز می کنند. تأثیر خانواده در برنامه ریزی اعضای خود بسیار زیاد است بطوری که کودک تا ۵ سال اول زندگی در خانواده حدود ۲۵۰۰۰ ساعت برنامه ریزی می شود (ثنایی، ۱۳۷۰).

لذا با توجه به تعامل های مستمری که ارگانیزم خانواده از یک سو با اعضاء خود و از سوی دیگر با اجتماع دارد به نظر می رسد کانون اصلی سلامت یا پاتولوژی (بیماری) اعضای خود می باشد.

از آنجا که جامعه متشکل از مجموعه اعضای خانواده ها و روابط متقابل میان آنان است لذا از همان اوایل قرن بیستم همگام با آغاز تحولات نوین، محققان تمایل یافتند در حوزه خانواده و خانواده درمانی به تحقیق و تفحص بپردازند. در این میان، فلوجل^(۳) (۱۹۲۱)، به نقل از نجاریان، (۱۳۷۴) ضمن انجام

تحقیقی نشان داد که بین اعضای خانواده و آسیب شناسی روانی افراد رابطه وجود دارد. این پژوهش توانست تا حدودی توجه اندیشمندان علوم انسانی را به میزان اهمیت تحقیق در حوزه خانواده و خانواده درمانی جلب کند.

خانواده به عنوان یک سیستم باز در حال تعامل ضمن تامین نیاز سایر زیر منظومه‌ها^(۱) و ارتباط با فرامنظومه‌ها^(۲)، فرهنگ و ارزش‌های خود را نیز از طریق اعضایش به سایر فرامنظومه‌ها انتقال می‌دهد. لذا کارآیی خانواده در تحقق وظایفش شاخص عمده‌ای در رشد جامعه می‌باشد.

خانواده‌ها در هر عصری و هر نسلی کارآیی^(۳) خاص خود را دارند و کارآیی خانوادگی آنان معمولاً در الگوهای تعاملی شان تجلی می‌یابد. تعامل‌ها یا میان - کنشهای تکراری، الگوهایی به وجود می‌آورند مبنی بر اینکه چطور، چه وقت و با چه کسی رابطه برقرار می‌شود و همین الگوها زیربنای سیستم را تشکیل می‌دهند (ثنایی، ۱۳۷۵).

سینتر^(۴) (۱۳۷۳) خانواده را هسته اصلی همه نهادهای جامعه دانسته و ضمن آن که خانواده را «کارخانه آدم‌سازی» می‌نامد، اظهار می‌دارد: «خانواده‌های موجود را پهلوی هم قرار دهید، جامعه پدید می‌آید. همین. والسلام ... و مؤسسه‌ها و نهادهایی مانند مدرسه، کلیسا و حکومت کمابیش امتداد خانواده‌ها می‌باشند.» (ص. ۱۰)

کارآیی خانوادگی دارای دو بُعد درون خانگی^(۵) و برون خانگی^(۶) است. لذا هم تابع شرایط اجتماعی - فرهنگی - اقتصادی و ... جامعه می‌باشد و هم تابع آرایش اعضاء و ساخت خانواده است. کولاپینتو (۱۹۹۱، به نقل از نجاریان ۱۳۷۴) خانواده‌ای را که بطرز شایسته‌ای از عهده تغییر و تحولات درونی یا بیرونی برآید، خانواده «کارساز»^(۷) می‌نامد. وی معتقد است که «ملاک کارآیی در خانواده این نیست که در آن فشار روانی، تعارض و مشکل وجود نداشته باشد بلکه این است که خانواده تا چه اندازه در تحقق وظایف و کارکردهایش توانا می‌باشد که بنوبه خود به ساخت و توانایی سازگاری خانواده بستگی دارد.»

خانواده سالم، سیستمی باز است که اعضای آن در عین حالی که از روابط عاطفی گرمی با هم برخوردارند، هویت فردی خود را حفظ می‌کنند. در این گونه خانواده، عشق به صورت نامشروط می‌باشد و اعضاء پذیرای یکدیگر هستند. آستانه تحمل خانواده در برابر کشمکش و استرس بالا است و

۱-Sub- Systems

۲-Supra - Systems

۳-Functioning

۴-Virginia Satir

۵-Intra- Familial

۶-Extra Familial

۷-Functional

به هنگام نیاز، داوطلبانه درصدد یاری و خواهان آن می‌باشند (والش^(۱)، ۱۹۸۲). در این نوع خانواده‌ها، ائتلاف قوی و روشنی بین والدین وجود دارد و این قدرت بین والدین تقسیم می‌شود. اعضای خانواده با هم نزدیک و صمیمی هستند با این حال حریم شخصی افراد حفظ می‌شود و استقلال و فردیت اشخاص مورد احترام است (بیورز^(۲)، ۱۹۸۲، به نقل از بلینسکی^(۳) و ورنانگلیا^(۴)، ۱۹۹۹).

در مقابل تعریف فوق، خانواده «ناکارساز»^(۵) خانواده‌ای است که قادر به تامین نیازهای تکاملی، حل مشکلات و تعارض‌های خود نیست و کارکردهایش مختل می‌باشد. بنابراین با توجه به چنین تعریفی، خانواده‌هایی که در آستانه فروپاشی هستند یا فرو پاشیده‌اند، در حیطه گوناگون عملکرد درون خانگی مختل می‌باشند. در این نوع خانواده‌ها، معمولاً ساختار قدرت هرج و مرج گونه است. بطوریکه یکی از والدین تمام قدرت را در اختیار دارد یا چون والدین از این نقش کناره می‌گیرند فرزندان کنترل اوضاع را به دست می‌گیرند (بیورز، ۱۹۸۲). این نوع ساختار قدرت اغلب منجر به سیستم خانوادگی می‌شود که مرزهای آن نامشخص است و به خوبی تعریف نشده است. لذا اعضای خانواده استقلال رأی ندارند. از آنجا که در چنین خانواده‌هایی تناقض‌ها بسیار زیاد است و ابراز آزادانه احساس‌ها تشویق نمی‌شود الگوی ارتباط هرج و مرج گونه است و چون بحث و گفتگو جایی ندارد، لذا خانواده مختل در حل مشکلات با دشواری مواجه می‌باشد. بطور خلاصه، خانواده‌های شدیداً مختل دارای اختیار و قدرت بسیار نامشخص، غیر شفاف، نامؤثر بوده و ارتباطات رضایت بخش نیست، مشکلات فراوان در مرزهای بین الاشخاصی، مهارت‌های مذاکره اصولی معدود و روحیه پائین و احساس فراگیر افسردگی می‌باشند (همان منبع). سیستم خانواده بسته می‌باشد و اعضای آن بلحاظ عاطفی، سرد، جدا از هم و گسسته می‌باشند. در برخی از این خانواده‌ها، مرزهای بین اعضای خانواده بسیار خشک است و اعضای خانواده سرد و بی تفاوت هستند. در درون سیستم مرزها روشن نیست و مرز خانواده‌ها بهم تنیده و نامشخص است. در این خانواده‌ها، عشق بطور مشروط می‌باشد و حریم شخصی اعضای رعایت نمی‌شود. آستانه تحمل خانواده در برابر کشمکش پایین است. مشکلات توسط اعضای نادیده گرفته می‌شود و درصدد درخواست کمک بر نمی‌آیند و به نظر می‌رسد نشانه‌های مرضی از عضوی از خانواده به سایر اعضای سرایت می‌کند (والش، ۱۹۸۲، به نقل از بلینسکی و ورنانگلیا، ۱۹۹۹).

۱-Walsh

۲-Beavers

۳-Blinesky

۴-Vernglia

۵-Dysfunctional

بیان مسأله

از آنجا که خانواده نخستین گروه طبیعی و شالوده اصلی جامعه است (آرونس^(۱) و رادجرز^(۲))، (۱۹۸۷) لذا کارآیی خانواده در تحقق وظایفش شاخص مناسبی برای سنجش کارآیی افراد جامعه می باشد. در جامعه ای که خانواده های دچار اختلال در عملکرد، روبه تزايد گذرانده اند، سلامت جامعه تهدید شده است زیرا اختلال در کارآیی خانواده مشکلاتی را در منظومه خانواده ایجاد می کند و در صورت تشدید مشکلات، خانواده را به سمت فروپاشی سوق می دهد. افزایش نرخ طلاق در جوامع مختلف طی دهه های اخیر تا حدودی حکایت از کارآیی مختل خانواده ها در بعد درون خانگی دارد. در ایران، میزان طلاق به ۱۲٪ افزایش پیدا کرده است (نوابی نژاد، ۱۳۷۸) و این میزان در آمریکا تقریباً به ۵۰٪ رسیده است (گلیک^(۳)، ۱۹۸۴، به نقل از بهاری و میروسی، ۱۳۷۷).

باتوجه به آنچه گفته شد، پژوهش حاضر درصدد شناسایی عوامل مؤثر بر کارآیی خانوادگی زوجهای در حال طلاق^(۴) و مقایسه آنها با کارآیی خانواده های غیر طلاق^(۵) است.

ضرورت و اهمیت پژوهش

طلاق^(۶) خواه بعنوان یکی از علل یا معلول ناهنجاریهای اجتماعی به نوبه خود معلول تعامل های ناکار ساز بین زوجها است. پیامدهای سوء طلاق بر پیکر اجتماع و پدید آیی نابسامانی متعاقب آن برای زن، شوهر و فرزندان و نیز کسانی که بنوعی با آنان مرتبط می باشند در ابعاد مختلف روحی - رفتاری، اقتصادی و اجتماعی لزوم بررسی عوامل زمینه ساز پدیده طلاق را محرز می سازد. بررسی پدیده طلاق از زاویه تعاملی و مبتنی بر دید سیستمی این مزیت را بر سایر دیدگاههای فردی نگر دارد که پدیده طلاق را همزمان از منظر اعضاء دیگر (زن و شوهر) به بحث می گذارد. زیرا پدیده طلاق، چند جانبه^(۷) و دارای علل متعدد^(۸) می باشد: یعنی دارای ابعاد درون فردی^(۹) و بین الاشخاصی^(۱۰) و علل روان شناختی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و الخ می باشد.

طی پنج دهه ای که از تاریخچه ظهور مکاتب خانواده درمانی می گذرد اکثر خانواده درمانگران معتقد و متفق القولند که برای ارزیابی از خانواده ها، سنجش تعامل های زیر منظومه ها واجد اهمیت است. این

۱-Ahrones

۲-Rodgers

۳-Glick

۴-Divorcing Families(couples)

۵-Non-Divorcing Families(couples)

۶-Divorce

۷-Multi-Dimentional

۸-Multi-Factorial

۹-Intra-Personal

۱۰-Inter-Personal

تعامل ها در «بافتی از رابطه» تحقق می یابند و به مرور کارآیی خانواده را شکل می دهند. چنانچه کارآیی خانواده سالم باشد، بقاء می یابد. در غیر این صورت فرو می پاشد. لذا برای پیشگیری از فروپاشی خانواده ها شناسائی عوامل مؤثر بر کارآیی خانواده ها و سهم هریک از این عوامل در وقوع طلاق و تدوین برنامه هایی برای پیشگیری از افزایش طلاق ضروری است.

اهداف پژوهش

در هر پژوهشی، هدف یا اهدافی دنبال می شود. تعیین هدف موجب می شود که پژوهشگر بداند در پی چیست. هدف پژوهش حاضر، ارزیابی و مقایسه کارآیی خانوادگی در زوجهای در حال طلاق و زوجهای غیر طلاق و همچنین تعیین سهم هریک از سازه ها یا عامل های مؤثر بر کارآیی خانوادگی در سوق دادن زوجها به سمت طلاق می باشد.

سوالات پژوهش

بیان مسأله به صورت سؤالی زمانی مطرح می شود که پشتوانه پژوهش کافی در اختیار پژوهشگر نیست. همچنین موقعی که پژوهش ماهیت اکتشافی دارد معمولاً طرح سؤال پژوهش مناسب می باشد. بعلاوه، طرح مسأله پژوهش در قالب سؤال موجب می شود که مسأله پژوهش به طور مستقیم مطرح شود (دلاور، ۱۳۷۴، ص ۶۶). در این پژوهش، سؤالات پژوهشی عبارتند از:

۱- آیا بین کارآیی خانوادگی زوجهای در حال طلاق و زوجهای غیر طلاق در سه سازه: ابراز عواطف، نقشهای خانوادگی و حل مسأله تفاوت معنا دار وجود دارد؟

۲- آیا بین کارآیی خانوادگی زوجهای در حال طلاق در سه سازه (۱) ابراز عواطف، (۲) نقشها، (۳) حل مشکل تفاوت معنا دار وجود دارد؟

۳- آیا بین کارآیی خانوادگی زوجهای غیر طلاق در سه سازه (۱) ابراز عواطف، (۲) نقشها، (۳) حل مشکل تفاوت معنا دار وجود دارد؟

۴- آیا بین کارآیی خانوادگی زنان غیر طلاق و در حال طلاق در سه سازه ابراز عواطف، نقشها، حل مسأله تفاوت معنا دار وجود دارد؟

۵- آیا بین کارآیی خانوادگی شوهران غیر طلاق و در حال طلاق در سه سازه ابراز عواطف، نقشها، حل مسأله تفاوت معنا دار وجود دارد؟

۶- کدامیک از سازه های کارآیی خانواده پیش بین بهتری برای طلاق است؟

تعریف واژه‌ها و اصطلاحات

از آنجا که بسیاری از واژه‌ها معانی گوناگونی دارند محقق در کاربرد آنها در تحقیق ناگزیر به تعریف آنهاست. زیرا ممکن است در برخی مواقع واژه یا اصطلاحی، مفهومی را در خواننده عرضه کند که اصولاً مورد توجه محقق نباشد یا برای خواننده نامفهوم باشد. بنابراین و با توجه بر لزوم ساده‌نویسی در نوشتن مسأله تحقیقی، محقق موظف است اینگونه واژه‌ها و اصطلاحات ویژه را در طی تحقیق خود تعریف کند (نادری، ۱۳۷۱، به نقل از داوودی، ۱۳۷۸، ص ۹).

واژه‌ها، دارای مفهوم هستند و هریک از مفاهیم نیز کاربردهای خاصی دارند. مفاهیم بلوک‌هایی هستند که ساختمان دانش به وسیله آنها ساخته می‌شوند. مفهوم به طبقه‌ای از محرک‌ها که دارای وجوه مشترکی هستند، اطلاق می‌شود (سیف ۱۳۷۰، به نقل از دلاور ۱۳۷۴). مفاهیم معمولاً به دو دسته نظری و تجربی (عملیاتی) تعریف می‌شوند (همان منبع). در این پژوهش مفاهیم و اصطلاحات بکار رفته بشرح زیر تعریف می‌شوند:

طلاق. فرآیند جداشدن قانونی زن و شوهر از زندگی مشترک که با دادخواست طلاق شروع می‌شود و با صدور حکم طلاق توسط مراجع ذیصلاح خاتمه می‌یابد.

زوج در حال طلاق. به زن و شوهری اطلاق می‌شود که با دادن دادخواست طلاق، در آستانه طلاق می‌باشند.

زوج غیر طلاق. به زن و شوهری اطلاق می‌گردد که علی‌رغم استرس‌های درون و برون خانگی اقدام به طلاق نکرده باشد.

کارآیی خانواده. عبارت از مجموعه‌ای از وظایف، نقشها و انتظارهایی است که اعضای خانواده در قبال یکدیگر دارند.

نقش‌های خانوادگی. به وظایف اعضای خانواده، چگونگی تقسیم وظایف بین اعضا، قدرت برنامه‌ریزی برای ادای وظایف، تبیین نقشها و مرزها برای اعضا و ایجاد مقررات به منظور ایجاد نظم در خانواده اطلاق می‌شود (نجاریان، ۱۳۷۴).

حل مشکل. به قدرت ابداع و ابتکار خانواده در حل مشکلات خود، حمایت از یکدیگر در مواقع بحران، چاره‌اندیشی برای حل مشکل، ارزشیابی راه‌حل‌های اعمال شده، ارتباط صریح، اعتماد متقابل، مسئولیت‌پذیری، وضع مقررات و آگاهی از مسائل سایر اعضای خانواده اطلاق می‌شود (نجاریان، ۱۳۷۴).

ابراز عواطف. به ارتباط عاطفی اعضای خانواده از طریق آگاهی یافتن از احساسات سایرین و ابراز عواطف نسبت به یکدیگر اطلاق می‌شود (نجاریان، ۱۳۷۴).